

Плотнікова Алла Олександрівна

студентка групи ПШМ-1-15-2.0д, VI курс, спеціальність «Практична психологія»
alla060793@ukr.net

Науковий керівник:

Маланьїна Тетяна Михайлівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка
t.malanina@kubg.edu.ua

ЦІННІСНІ АСПЕКТИ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СЛОВАКІВ ТА УКРАЇНЦІВ

Анотація. В статті розглянуто особливості феномену суб'єктивного благополуччя особистості, досліджено ціннісні аспекти суб'єктивного благополуччя словаків та українців. Також було порівняно особливості ціннісних орієнтацій та суб'єктивного благополуччя словаків та українців відповідно до чого – розроблені рекомендації щодо підвищення рівня суб'єктивного благополуччя особистості.

Ключові слова: суб'єктивне благополуччя; цінності; ціннісні орієнтації; словаки; українці.

Актуальність та доцільність дослідження. В умовах глобальних соціальних змін, постійної напруги та відсутності стабільності на різних рівнях життя особливої уваги набуває питання суб'єктивного благополуччя особистості. Вивчення суб'єктивного благополуччя особистості необхідне для вироблення шляхів і способів її реалізації, розкриття потенціалу сучасної людини, конструктивного ставлення до дійсності, формування позитивного підходу до вирішення завдань, що стоять перед особистістю, і розв'язання виникаючих проблем.

У зв'язку з активною позицією та рухом українців в напрямку європейських параметрів життя, актуальним видається дослідження особливостей ціннісних орієнтацій українців в залежності від їхнього суб'єктивного благополуччя у порівнянні, наприклад, зі словаками, як представниками європейських традицій життєдіяльності.

Аналіз останніх публікацій. Питання суб'єктивного благополуччя досліджено переважно в працях зарубіжних вчених, в яких висвітлюються питання структури суб'єктивного благополуччя (Е. Дієнер), впливу життєвих цілей на суб'єктивне благополуччя (Р. Еммонс), гендерних відмінностей в

© А.О. Плотнікова, Т.М. Маланьїна

переживанні суб'єктивного благополуччя (Р. Інглехарт). Серед вітчизняних науковців, які займалися проблематикою суб'єктивного благополуччя, слід назвати Р. Ахмерова, Н. Бахарєву, І. Джидар'яна, В. Духневича, Є. Вахромова, І. Вінтіна, Л. Кулікова, Д. Леонтєва, Г. Пучкову, Л. Сохань, Р. Шаміонова. Питанням ціннісних орієнтацій займались такі науковці, як Ю. Шайгородський, А. Хавило, А. Бітуєва, А. Іващенко, Н. Фролова, В. Галузяк.

Метою статті є теоретичне обґрунтування й емпіричне дослідження ціннісних аспектів суб'єктивного благополуччя словаків та українців

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «суб'єктивне благополуччя» має глибокі витoki з філософії, соціології, психології та активно застосовувалось у контекстах окремих напрямків та шкіл, але як окремим предметом дослідження стало зовсім нещодавно.

Зарубіжні науковці звернулись до дослідження суб'єктивного благополуччя в 60-ті роки минулого століття. Саме в цей час виходить робота N. Bradburn «Структура психологічного благополуччя» (1969 р.). Автор використовує термін «психологічне благополуччя» як суб'єктивне відчуття щастя і загальну задоволеність життям. До складу цього феномену він включає позитивний та негативний афект [2].

Сам термін, як окреме поняття, ввів Е. Дінер. Суб'єктивне благополуччя, на його думку, формується з суб'єктивної задоволеності життям, позитивного афекту і негативного афекту [1]. «Суб'єктивне благополуччя є широкою категорією явищ, які включає в себе емоційні реакції людей, задоволень домену та глобальні судження задоволеності життям. Кожна з конкретних конструкцій мають бути зрозумілі в їх власних правах, але компоненти часто корелюють по суті [...]». (Дінер, Suh, Лукас і Smith, 1999) [3, с.286]. Як зазначає сам автор, мова тут йде про когнітивну складову самоприйняття (інтелектуальна оцінка задоволеності різними сферами свого життя) і емоційну складову (наявність поганого чи хорошого настрою). Ухвалення або неприйняття подій життя,

оцінка їх як позитивних або негативних завжди має у підґрунті відповідно забарвлену емоцію [4].

Гедоністичний підхід вбачає сутність суб'єктивного благополуччя в адаптації до постійно змінюваних умов середовища, які проявляються в задоволенні потреб людини і переживанням задоволеності від цього процесу. З цієї точки зору можна згадати піраміду потреб А. Маслоу, згідно з якою людина може відчувати позитивні емоції від задоволення як нижчих, так і вищих потреб. Тут важливо зауважити, що переживання суб'єктивного благополуччя безпосередньо пов'язане зі спрямованістю особистості.

В історії психології існували різні підходи до факторів, що впливає на суб'єктивне благополуччя: М. Аргайл виділяв психофізіологічні чинники, О. Копина - соматичні; П. Янич - задоволеність життям; Н. Растрігіна - рівень домагань і самооцінка. І. Дубровіна, розглядаючи поняття психологічного здоров'я, каже про фактори середовища та внутрішні суб'єктивні фактори, які впливають на «гармонію, баланс» - це ті поняття, які описують як психологічне здоров'я, так і суб'єктивне благополуччя.

Науковець Дж. Капрара пов'язує суб'єктивне благополуччя з наявністю мети і свідомістю життєвого шляху особистості.

Одним з головних утворень у структурі спрямованості особистості, що визначає її ставлення до об'єктів соціального оточення слугують ціннісні орієнтації. Ціннісні орієнтації людини є найважливішою характеристикою її особистості, оскільки визначають її ставлення і особливості взаємодії з навколишнім світом, детермінують і регулюють поведінку людини. Усвідомлюючи власні ціннісні орієнтації, людина шукає своє місце в світі, розмірковує над сенсом і метою своєї життєдіяльності.

На сьогодні існує досить велика кількість визначень поняття «цінність» як у зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Проте всі автори сходяться на думці про те, що цінність постає через особистісне та суспільне визначення матеріальних та внутрішніх предметів оточуючого світу, що розкривають їх

позитивну чи негативну потребу для особистості, певної соціальної групи або ж суспільства в цілому.

Нами узагальнено, що ціннісні орієнтації - складне утворення, в якому можна виділити три основні компоненти: когнітивний, емоційний та поведінковий. Когнітивний – елемент знання, емоційний - емоційна складова, яка впливає з оцінки; поведінковий - пов'язаний з реалізацією ціннісних орієнтацій в поведінці особистості.

Дослідження суб'єктивного благополуччя українців та словаків проходило в рамках проекту «The Social Progress Imperative», який вимірює досягнення країн світу з точки зору їх соціального розвитку.

Індекс соціального прогресу (The Social Progress Index) - це комбінований показник міжнародного дослідницького проекту «The Social Progress Imperative», який вимірює досягнення країн світу з точки зору суспільного добробуту та соціального прогресу. Розроблено в 2013 році під керівництвом М. Портера (Michael E. Porter), голови «The Social Progress Imperative», професора Гарвардського університету, фахівця в галузі стратегічного управління та міжнародної конкурентоспроможності.

Індекс охоплює країни, для яких має достовірні показники, і базується на комбінації даних з опитувань громадської думки (12%), оцінок експертів в області розвитку (25%) і статистичної інформації міжнародних організацій (61%).

При визначенні успіхів тієї чи іншої країни в галузі соціального прогресу враховуються понад 50 показників, об'єднаних в три основні групи:

- основні потреби людини - харчування, доступ до основної медичної допомоги, забезпечення житлом, доступ до води, електрики і санітарних послуг, рівень особистої безпеки;
- основи благополуччя людини - доступ до базових знань і рівень грамотності населення, доступ до інформації та засобів комунікації, рівень охорони здоров'я, екологічна стійкість;

- можливості розвитку людини - рівень особистих і громадянських свобод, забезпечення прав і можливостей людини приймати рішення і реалізовувати свій потенціал.

Нами було проведено дослідження ціннісних орієнтацій суб'єктивного благополуччя словаків та українців участь в якому взяли 100 осіб віком від 17 до 65 років, середній вік досліджуваних у обох групах складав 33 роки (51 українців та 49 словаків). При цьому розподіл чоловіків та жінок у кожній групі був 1:3 (25% чоловіків, 75% жінок).

Методичну базу дослідження склали такі діагностичні методики:

1. шкала задоволеності життям (SWLS) Е. Дінера;
2. методика «Рівень співвідношення «цінності» та «доступності» в різних життєвих сферах» (Є. Фанталова);
3. ціннісний опитувальник Шварца (1992). Дана методика застосовується для дослідження ціннісно-мотиваційної сфери як індивіда так і групи;
4. авторська анкета на визначення особливостей суб'єктивного благополуччя.

На першому етапі дослідження нами був проведений аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження.

Другий етап дослідження стосувався психологічної діагностики особливостей ціннісних орієнтацій та суб'єктивного благополуччя у словаків та українців.

Аналізуючи рівень суб'єктивного благополуччя українців, ми відзначили, що найбільший відсоток результатів в українців (43%) припадає на середній рівень суб'єктивного благополуччя. При цьому відзначаються також невеликий відсоток тих, чий рівень суб'єктивного благополуччя є низьким (2%).

У словаків іде дещо інший розподіл результатів. Результати з найнижчим показником відсутні. При цьому, найбільший відсоток складають ті, чий рівень суб'єктивного благополуччя є вищим за середній. Також відмічається

відмінність у показниках з високим рівнем суб'єктивного благополуччя українців та словаків (6% та 14% відповідно). Загалом встановлено, що рівень суб'єктивного благополуччя словаків статистично значно вищий від рівня суб'єктивного благополуччя українців.

Нами було досліджено рівень співвідношення «цінності» та «доступності» в різних життєвих сферах (за методикою Є. Фанталової), відносно до якої ми дійшли висновків про те, що для українців доступність певних бажаних цінностей не може бути задоволена у повній мірі, через відсутність доступності необхідних умов та речей. Насамперед, це – здоров'я та щасливе сімейне життя. У словаків такий показник лише один – здоров'я.

Загальний показник дезінтеграції, як українців так і словаків, знаходиться на низькому рівні. Середньо групові показники не мають статистично значущих відмінностей.

Визначаючи ієрархічний розподіл цінностей українців та словаків по загальній сумі кількості вибору цієї цінності, як важливої для людини, ми побачили, що розподіл значущості цінностей українців та словаків дуже схожий. Ієрархічний розподіл по цінностях українців та словаків (за методикою Шварца) показав, що відмінність між значущістю певних цінностей є зовсім не значний. В обох цих країнах сусідні цінності лише в деяких випадках міняються місцями, тобто їх ранги зсуваються в порівнянні з українськими максимум на дві одиниці. В інших випадках суттєвих різниць не виявлено. Як і в першому, так і в другому випадку лідирує показник універсалізму, як головна керуюча цінність. За методикою Фанталової ієрархічний розподіл серед цінностей українців та словаків також не має значних розбіжностей. Такі результати можуть свідчити про подібність цінної картини українців та словаків.

Така схожість обумовлюється тим, що зазначені країни мають спільні ментальні особливості а також подібністю їх територіального та суспільного устрою. Для виявлення розбіжностей між вибірками було проведено

порівняльний аналіз між словаками та українцями по середньому показнику частоти вибору кожної із цінностей, використавши U-критерій Манна-Уїтні.

Згідно з проведеним аналізом, нами відмічене значне розходження у значущості цінності «щасливого сімейного життя»: у словаків вона вища, ніж в українців, що може бути обумовленим тим, що словаки створюють сім'ю у більш зрілому віці, при цьому збільшується значущість сім'ї як цінності. Також є розходження у значущості цінності матеріального забезпечення. Для українців така цінність є важливішою, оскільки економічна ситуація у нашій країні є досить нестабільна і досягнення достатнього рівня матеріальної забезпеченості для людини вимагає великих затрат. Присутні розходження і у показнику такої цінності, як впевненість у собі. Для українців ця цінність має вищу значущість, що може бути обумовлено тим, що словаки мають більше можливостей для реалізації себе та своїх намірів та ширші можливості світогляду, через вільне пересування по Європі. Для українців такі перспективи поки що недоступні. Через це люди відчувають себе більш пригніченими і постає потреба у впевненості у собі та у своїх можливостях. Значні відмінності спостерігаються у показників влади як цінності. Шварц описує цю цінність, як забезпечення соціальної поваги з боку інших та здійснення певного впливу в рамках цілої соціальної системи. Для українців така цінність є більш важливою, оскільки ми прагнемо більшої впливовості на глобальні проблеми, а також певного визнання нас, як повноцінної, функціонуючої спільноти.

Далі нами було досліджено взаємозв'язок суб'єктивного благополуччя з цінностями. Серед словаків присутня статистично значуща ($p \leq 0,01$) позитивна кореляція між суб'єктивним благополуччям та цінністю любові (0,459). При підвищенні рівня благополуччя з'являється бажання у прояві більш душевних, інтимних поривів. Зворотній зв'язок має місце з цінностями пізнання (-0,384), конформності (-0,348), доброти (-0,346), стимуляції (-0,292), традиції (-0,342), досягнення (-0,327) та безпеки (-0,325).

Відповідно до отриманих результатів можна стверджувати, що серед українців присутня статистично значуща пряма кореляція суб'єктивного благополуччя та значенням універсалізму (0,342) і безпеки (0,305) як цінності. Для українців підвищення рівня суб'єктивного благополуччя означатиме перехід на певний новий рівень розвитку. Тому для них буде важливо зберегти цей розвиток і цю стабільність. При збільшенні рівня суб'єктивного благополуччя значення універсалізму та безпеки, як цінності, буде теж збільшуватись. Зворотній зв'язок (-0,340) наявний між рівнем суб'єктивного благополуччя та значенням матеріально-забезпеченого життя, як цінності.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Загалом, проведені нами підрахунки за результатами емпіричного дослідження дозволили виявити, що рівень суб'єктивного благополуччя словаків дещо вищий ніж в українців. Також, нами виявлений статистично значущий взаємозв'язок значення цінностей з рівнем суб'єктивного благополуччя.

В українців прослідковується прямий зв'язок суб'єктивного благополуччя з такими цінностями як універсалізм та любов. Зворотній зв'язок - з цінністю матеріального забезпечення. Серед словаків прямий зв'язок мав місце лише у випадку любові. Зворотній зв'язок був з показниками цінностей пізнання, конформності, традиції, доброти, стимуляції, досягнень та безпеки.

При цьому, і в українців, і в словаків ієрархія цінностей більшою мірою співпадає, а цінність безпеки в обох країнах займає одну з вищих шаблів. Припускаємо, що відмінності в специфіці взаємозв'язків між суб'єктивним благополуччям та цінностями пов'язані з культурними та соціально-економічними обставинами в цих країнах: більш економічно благополучною та стабільною Словаччиною та нестабільною в соціально-економічному контексті Україною. Так, в першій - питання безпеки як базової потреби є відносно неактуальним, у другій – доволі значущим. Це підтверджується і результатами опитування, коли більша частина українців бажали б емігрувати, тоді як серед словаків таких виявилось лише трохи більше за чверть опитаних. Тому й

суб'єктивне благополуччя в українців виявилось пов'язаним саме з безпекою, ну і також універсалізмом, як збереження і підвищення добробуту близьких людей. З підвищенням суб'єктивного благополуччя люди, очевидно, більш цінують безпеку, як ймовірного гаранта їхнього благополуччя.

Аналіз результатів дослідження ціннісних аспектів суб'єктивного благополуччя словаків та українців дозволяє припустити наявність сутнісних відмінностей в змісті і чинниках суб'єктивного благополуччя словаків та українців, зумовлених соціально-економічними та культурними факторами, що знайшло відображення у специфіці виявлених взаємозв'язків між суб'єктивним благополуччям та ціннісними орієнтаціями.

По завершенню нами були виявлені три основні компоненти суб'єктивного благополуччя: задоволеність, приємні відчуття та низький рівень неприємних відчуттів, на які потрібно здійснювати вплив для поліпшення його рівня. Подальше наукове дослідження доцільно зосередити на розробленні рекомендацій просвітницького спрямування, щодо поліпшення рівня суб'єктивного благополуччя особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Осин Е.Н. Апробация русскоязычных версий двух шкал экспресс-оценки субъективного благополучия / Е.Н. Осин, Д.А. Леонтьев – М.: Институт социологии РАН, Российское общество социологов, 2008. – 325с.
2. Bradburn N.M. The Structure of Psychological Well-Being / N.M. Bradburn. – Aldine: Chicago, 1969. – 318 p.
3. Diener E. (Ed.). Assessing well-being: The collected works of Ed Diener / Ed Diener // Social Indicators Research Series. – 2009. – 39. – p.24–69.
4. Jowell R. Measuring Attitudes CrossNationally: Lessons from the European Social Survey / R. Jowell ; London: Sage Publications, 2007. – 517p.

Плотникова Алла Александровна

студентка групи ППМ-1-15-2.0д, VI курс, спеціальність «Практическая психология»
alla060793@ukr.net

Научный Руководитель:

Маланьина Татьяна Михайловна

кандидат психологических наук, доцент кафедры практической психологии Института человека Киевского университета имени Бориса Гринченко
t.malanina@kubg.edu.ua

ЦЕННОСТНЫЕ АСПЕКТЫ СУБЪЕКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ СЛОВАКОВ И УКРАИНЦЕВ

Аннотация. В статье рассмотрено особенности феномена субъективного благополучия личности, исследовано ценностные аспекты субъективного благополучия словаков та украинцев. Также было произведено сравнение особенности ценностных ориентаций и субъективного благополучия словаков и украинцев, как следствие – созданы рекомендации, для улучшения уровня субъективного благополучия личности.

Ключевые слова: Субъективное благополучие; ценности; ценностные ориентации; словаки; украинцы.

Plotnikova A.

group PPM-1-15-2.0d, VI course, specialization «Applied psychology»

alla060793@ukr.net

Scientific adviser:

Malanina T.

Ph.D. in Psychology, Associate Professor of Applied psychology department of Institute of Human Sciences of Borys Grinchenko Kyiv University

t.malanina@kubg.edu.ua

VALUE ASPECTS OF SUBJECTIVE WELL-BEING OF SLOVAKS AND UKRAINIANS

Annotation. Article features the phenomenon of subjective well-being for the individual and research of value aspects of subjective well-being for Slovaks and Ukrainians. Also, value orientations and subjective well-being of Slovaks and Ukrainians was compared. According to results, recommendations to improve subjective well-being of the individual were made.

Key-words: subjective well-being; value; value aspects; Slovak; Ukrainian.